

Η Αξιολόγηση των ΑΕΙ ως κατάταξη ή ως εργαλείο αντιμετώπισης προβλημάτων;¹

Ματθαίος Γ. Καρλαύτης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Σχολή Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ
mgk@mail.ntua.gr; <http://users.civil.ntua.gr/mgk>

Αφορμή για το σημείωμα αποτελούν δύο ενδιαφέροντα προηγούμενα άρθρα τα οποία, εν ολίγοις, τοποθετούν τις ελληνικές Σχολές Πολιτικών Μηχανικών στο ανώτατο «βάθρο» των καλύτερων Σχολών Πολιτικών Μηχανικών της Ευρώπης.² Οι δύο αυτές προσεγγίσεις, που αγγίζουν την έννοια «αξιολόγηση» – αποφεύγοντας ωστόσο τη χρήση του όρου - εστίασαν στη δημοσίευση επιστημονικών εργασιών μελών ΔΕΠ διαφόρων – ελληνικών και ξένων – Πολυτεχνικών Σχολών, καταλήγοντας σε κατάταξη με βάση δείκτες δημοσιεύσεων.³ Για να επιχειρηθεί αποτίμηση, ή έστω η απλουστευτική ‘κατάταξη’, Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη δύο καίρια ζητήματα: Ο σκοπός των Ιδρυμάτων που αξιολογούνται και, οι επιδιώξεις της διαδικασίας (δηλαδή, *πώς, πού και από ποιον* θα χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα). Χωρίς τον καταρχήν ορισμό των σχετικών εννοιών με τα δύο αυτά ζητήματα, η αποτίμηση εκφυλίζεται σε άσκηση συλλογής επιστημονικών στοιχείων με ενδιαφέρουσες, ωστόσο, διαπιστώσεις (ιδιαίτερα για τα μέλη ΔΕΠ).

Σχετικά με τον σκοπό των Πανεπιστημίων έχουν γραφεί αρκετά εξαιρετικά κείμενα, από τα οποία τα περισσότερα συγκλίνουν στο ότι ο ρόλος τους κινείται σε τέσσερις βασικούς άξονες: 1. Να μεταδίδουν γνώσεις μέσα από την εκπαίδευση, 2. Να παράγουν γνώση μέσα από την έρευνα,

1Το άρθρο αυτό έχει δημοσιευτεί στο ενημερωτικό δελτίο του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, τεύχος 2607 (8/11/2010).

2Η πρώτη προσέγγιση ήταν της καθηγήτριας κας. Μ. Μιμίκου της Σχολής Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ (*‘Τρίτη στην Ευρώπη η Σχολή Πολιτικών Μηχανικών’* ΤΕΕ 2551, 14/9/09), ενώ η δεύτερη του καθηγητή κ. Α. Δημητρακόπουλου του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών (*‘Κέντρο αριστείας διεθνούς ακτινοβολίας στην έρευνα το Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών’* ΤΕΕ 2603, 11/10/10). Με στοιχεία από το SCOPUS και με τη χρήση μέσων όρων κατέταξαν επιλεγμένες Σχολές Πολιτικών Μηχανικών σε Ελλάδα και Ευρώπη. Και, παρότι είναι ξεκάθαρο ότι τα 2 Ελληνικά Ιδρύματα παράγουν ικανοποιητικό ερευνητικό έργο, οι εξομαλυντικές (smoothing) ιδιότητες του μέσου όρου παραγνωρίζονται (δείτε για παράδειγμα το 2^ο κεφάλαιο (*‘The well chosen average’*) του εξαιρετικού βιβλίου *How to lie with Statistics* από τη W. W. Norton & Company, 1993).

3Για το ζήτημα της αποτίμησης Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων έχουν γραφεί πολλά. Πάντως, είτε στηρίζουμε είτε όχι τη διαδικασία, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τη συνεχιζόμενη και ραγδαία αυξανόμενη σημασία της.

3. Να παρέχουν τα απαραίτητα εφόδια για την επιστημονική και επαγγελματική σταδιοδρομία των αποφοίτων και την Εθνική ανάπτυξη, και, 4. Να συνεισφέρουν στην διαμόρφωση υπεύθυνων ανθρώπων με επιστημονική, κοινωνική και πολιτιστική συνείδηση. Η συλλογή λοιπόν και παρουσίαση επιστημονικών δεικτών στοχεύει στη μερική αποτίμηση του 2^{ου} και, ενώ μπορεί να έχει και ιδιαίτερα θετικές συνέπειες σε διάφορες πτυχές της καθημερινότητας των Πανεπιστημίων (βελτίωση του ηθικού των μελών ΔΕΠ ίσως και των φοιτητών και των οικογενειών τους, συγκάλυψη των προβλημάτων της καθημερινότητας των Ιδρυμάτων και άλλα συναφή), εγκυμονεί τεράστιους κινδύνους εξαιτίας του ότι αγνοούνται τρεις από τους βασικούς στόχους και ιδιαίτερα το εκπαιδευτικό έργο (τα Πανεπιστήμια δεν είναι ούτε και πρέπει να στοχεύουν να γίνουν αποκλειστικά ερευνητικά Ιδρύματα).

Για να είναι αξιόπιστη και διαφανής μια διαδικασία αποτίμησης πρέπει να είναι προκαθορισμένος ο στόχος της και ο τρόπος προσέγγισής της. Τρεις μπορούν να θεωρηθούν ως κεντρικοί στόχοι: 1. Απλή πληροφόρηση και 'εργαλείο' διαφήμισης, 2. Ανάλυση για βελτίωση, και, 3. Μέσο κατανομής πόρων. Η απλή πληροφόρηση και διαφήμιση δεν συνάδει γενικά με τη διαδικασία έρευνας και απόκτησης γνώσης και ελάχιστα μπορεί να βελτιώσει τη λειτουργία των Ιδρυμάτων. Η ανάλυση του κατά πόσον ένα Ίδρυμα επιτυγχάνει τους στόχους του (και κυρίως τη διδασκαλία και την έρευνα), μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη, ώστε ένα Ίδρυμα να λάβει τα απαραίτητα διορθωτικά μέτρα και να βελτιωθεί προς όφελος τόσο των σπουδαστών του, όσο και της κοινωνίας γενικότερα. Η χρήση της αξιολόγησης για την κατανομή πόρων, όμως, εγκυμονεί κινδύνους ιδιαίτερα όταν βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στην παραγωγή επιστημονικού έργου. Μια τέτοια προσέγγιση θα οδηγήσει στην ανισότιμη ανάπτυξη Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και στον αγώνα προσέλκυσης χρηματοδοτών, με αποτέλεσμα να θυσιαστεί η εκπαίδευση και η βασική έρευνα για χάρη της βελτίωσης των ποσοτικών δεικτών.⁴

Παρά τις όποιες διαφωνίες, οι οποίες προέρχονται από τα γνωστότερα διεθνώς Πανεπιστήμια τα οποία θεωρούν ότι η κατάταξη μπορεί να δημιουργήσει στρεβλώσεις που απομακρύνουν τα Πανεπιστήμια από τον πρωταρχικό τους ρόλο, η διεθνής επιστημονική κοινότητα ένθερμα αναζητεί τις κατάλληλες προσεγγίσεις για την κατάταξη των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται σε μερικά από τα πλέον καθιερωμένα πλαίσια αξιολόγησης παρατίθενται στον Πίνακα 1. Τρεις είναι οι κεντρικές παρατηρήσεις που μπορούν να γίνουν: 1. Κάθε σύστημα χρησιμοποιεί διαφορετικά κριτήρια (αυτό ενδέχεται να είναι απόρροια του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας στην οποία επιχειρείται η κατάταξη, καθώς και της ευκολίας πρόσβασης στα κριτήρια αυτά), 2. Σε όλες σχεδόν τις κατατάξεις κύριο ρόλο έχουν τα ζητήματα αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου, ο αριθμός διδασκόντων και διδασκομένων, η

⁴Σε γενικές γραμμές, πάντως, ακόμα και ο στόχος της κατανομής πόρων πρέπει να είναι προκαθορισμένος. Για παράδειγμα, στόχος είναι να βελτιωθούν τα αδύναμα Ιδρύματα και Σχολές ή να δημιουργηθούν κέντρα αριστείας;

χρηματοδότηση των Ιδρυμάτων και η κατάρτιση των φοιτητών και, 3. Σε διάφορες κατατάξεις χρησιμοποιούνται κριτήρια τα οποία δεν αφορούν παρά ελάχιστα το ΕΜΠ.⁵

Η αξιολόγηση, και αναφέρομαι σε ευρύτερη και ουσιαστική ακαδημαϊκή αποτίμηση και όχι σε απλή κατάταξη, είναι ένα εξαιρετικά χρήσιμο «εργαλείο» για να απαντήσουμε στο «αιώνιο» ερώτημα περί στρεβλότητας του γιαλού ή του δικού μας αρμενίσματος. Πιστεύω ότι ένα σύστημα αποτίμησης μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμο και ευρύτερα αποδεκτό εφόσον: 1. Γίνεται από έναν διεθνώς αναγνωρισμένο Ακαδημαϊκό φορέα, 2. Βασίζεται σε κριτήρια που καλύπτουν τόσο την ανάπτυξη νέας γνώσης (αποτίμησης του επιστημονικού έργου όπως οι δημοσιεύσεις, οι αναφορές και το h-index), όσο και τη μετάδοσή της (αναλογία φοιτητών προς μέλη ΔΕΠ, ικανοποίηση φοιτητών από το διδακτικό έργο των καθηγητών, αριθμός διδακτορικών και μεταπτυχιακών εργασιών που ολοκληρώνονται, αναλογία φοιτητών που ολοκληρώνουν τις σπουδές τους), 3. Αξιολογεί την επάρκεια των εγκαταστάσεων και την πρόσβαση σε αυτές από τους φοιτητές (ύπαρξη, επάρκεια και πρόσβαση από τους φοιτητές σε βιβλιοθήκες και εργαστήρια), και 4. Χρησιμοποιεί και ποιοτικά κριτήρια και υποκειμενικές εκτιμήσεις (value judgment), οι οποίες όμως είναι απόλυτα απαραίτητες και προτιμητέες από την ισοπέδωση του ποσοτικού αυτοματισμού (Πόσο (και πόσους) καλούς μηχανικούς ‘προετοιμάζουμε’; Πόσο συμβάλουν η έρευνα που κάνουμε και οι απόφοιτοί μας στην ανάπτυξη; Ποια είναι η ‘απήχηση’ του Ιδρύματος στη Χώρα αλλά και διεθνώς;).⁶

Για να μην είναι εξαρχής καταδικασμένη μια τέτοια προσπάθεια, πρέπει η αξιολόγηση να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση και επίλυση των γνωστών και μεγάλων προβλημάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα όπως τη συχνή χαλαρότητα της διδασκαλίας και των σπουδών, την παντελή έλλειψη πόρων για έρευνα (τα Ελληνικά ΑΕΙ διανύουν ήδη τον 5^ο χρόνο με μηδενική ενίσχυση των δραστηριοτήτων βασικής έρευνας), την ανεπάρκεια αιθουσών διδασκαλίας και εργαστηρίων σε πολλά ΑΕΙ, την εκτενή αναξιοκρατία, τη γραφειοκρατία, την προκλητική έλλειψη στήριξης των υποψηφίων διδασκτόρων, τη χαμηλή ποιότητα πολλών – και συχνά έλλειψη - διδακτικών συγγραμμάτων, την αδυναμία ορισμού αριθμού εισακτέων από τα ίδια τα Ιδρύματα, και την κομματικοποίηση.

Απαραίτητη λοιπόν η ακαδημαϊκή αποτίμηση, εφόσον όμως βοηθήσει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης και στην επίλυσή τους.

⁵Αυτό προφανώς εξηγεί γιατί το ΕΜΠ δεν βρίσκεται μέσα στην πολυθρύλητη Κινεζική κατάταξη, η οποία δίνει βάρος σχεδόν αποκλειστικά στην παραγωγή συγκεκριμένης υφής επιστημονικού έργου το οποίο δεν θεραπεύεται από το ΕΜΠ (Liu, N.C. and Cheng, Y. (2005). Academic Ranking of World Universities – Methodologies and Problems, *Higher Education in Europe*, 30(2)).

⁶Άριστα παραδείγματα ποιοτικής αξιολόγησης είναι η επιλογή των βραβείων Nobel και των καθηγητών σε κορυφαία Ιδρύματα του εξωτερικού

Πίνακας 1. Κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την κατάταξη Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων από διαφορετικά Συστήματα Κατάταξης

	Επιμέρους Δείκτες	Πανεπ. Jiao- Tong	Times Higher World Ranking	Newsweek Top 100 Global Un.	US News & World Report	Williams & Van Dyke's Intern. Standing Παν. Αυστραλίας
Ποιότητα εκπαίδευσης/εκπ. διαδικασίας	απόφ. κάτοχοι Βρ.Νόμπελ ή Βρ. Fields Medal	√				
	αναλογία φοιτ/μελών ΔΕΠ		√	√	√	√
Ποιότητα προσωπικού	μέλη ΔΕΠ/προσωπικό κάτοχοι Βρ.Νόμπελ ή Βρ. Fields Medal	√				
	μέλη ΔΕΠ/προσωπικό με υψηλό αρ. αναφορών σε 21 κατηγορίες	√		√		
Έρευνα	αριθμός δημοσιεύσεων *	√		√		√
	αρ. αναφορών στο Scopus/ΔΕΠ		√			
	αρ. μελών ΔΕΠ στη λίστα ESI					√
	ερευνητικά έσοδα					√
Διεθνής αναγνώριση	αξιολόγηση (ερωτηματολόγια) από 5000+ ακαδημαϊκούς διεθνούς κύρους		√			
	έρευνα (ερωτηματολόγια) σε προέδρους, πρυτάνεις και κοσμήτορες Παν.				√	√
Διεθνοποίηση	αρ. αλλοδαπών φοιτητών και αρ. αλλοδαπών μελών ΔΕΠ		√	√		
Προπτυχιακοί φοιτητές	% φοιτ. που αποφοίτησαν το πολύ σε 6 έτη - διαφορά πραγματικού με τον προβλεπόμενο χρόνο αποφοίτησης				√	
	% επιστρ. το επόμενο έτος				√	√
	% κατόχων βασικού πτυχίου που συνεχίζουν σε επόμενη βαθμίδα					√
Μεταπτυχιακοί Φοιτητές	απονομή Διδακτορικών Τιτλων/ΔΕΠ					√
	αριθμός μετ/κών φοιτητών/ΔΕΠ					√
Χαρακτηριστικά μελών ΔΕΠ	αναλογία τάξεων με κάτω από 20 και κάτω από 50 φοιτητές				√	
	μέσο επίπεδο αμοιβών ΔΕΠ				√	
	% ΔΕΠ με διδακτορικό ή άλλο, ανώτερο, δίπλωμα				√	
	% ΔΕΠ πλήρους απασχόλησης				√	
Επιλογή φοιτητών	βαθμός νεοεισερχόμενων φοιτητών και % εισόδου/αιτήσεις				√	
	βαθμολογία νεοεισερχόμενων φοιτητών					√
Χρηματοδότηση	αναλογία δαπανών ανά φοιτητή				√	
Άλλα	έσοδα ανά φοιτητή					√
	αρ. τόμων στη βιβλ/κη του Παν.			√		
	Ικανοποίηση φοιτ. με την εκπαιδευτική διαδικασία					√

* στο Nature & Science, στο Web of Science και στο Social Science and Arts & Humanities Citation index (Jiao-Tong, Newsweek Top 100 Global Un.), στο Essential Science Indicators (Williams & Van Dyke's Intern. Standing Παν. Αυστραλίας).